

अनुसूचित जमाती व अन्य पारंपारिक वन निवासी (वन हक्क मान्य करणे) अधिनियम, २००६ अंतर्गत प्राप्त वैयक्तिक वन हक्क पट्टेधारकांना भूमिसंपादन अधिनियम, २०१३ मधील तरतूदीनुसार जमिन संपादित करताना भूसंपादन अधिनियमान्वये देण्यात येणारी नुकसान भरपाईची रक्कम व अन्य पुनर्वसन व पुनर्वसाहत विषयक लाभ निश्चित करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन परिपत्रक, क्र.वजधो-२०२२/प्र.क्र.८६/अ-२
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक:- २६.०९.२०२३

वाचा:- १. शासन पत्र समक्रमांक दि.८.०३.२०२३

२. शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०२३/प्र.क्र.०८/ज-१अ, दि.२४.०३.२०२३

प्रस्तावना :-

अनुसूचित जमाती व अन्य पारंपारिक व वन निवासी यांना “अनुसूचित जमाती व अन्य पारंपारिक व वन निवासी (वन हक्क मान्यता) अधिनियम, २००६” या अधिनियमाखाली वनपट्टे देण्यात आलेले आहेत. तथापि, राज्यात विविध सार्वजनिक प्रकल्पांसाठी अशा वनपट्टेधारकांकडील जमीन भूसंपादित होत असतांना त्यांना द्यावयाच्या नुकसानभरपाई संदर्भात यापुर्वी शासनाकडे विचारणा करण्यात आली होती. त्यावेळी संदर्भाधीन क्र.१ येथे नमुद शासन पत्र दि.८.०३.२०२३ अन्वये “अनुसूचित जमाती व अन्य पारंपारिक व वन निवासी (वन हक्क मान्यता) अधिनियम, २००६ अंतर्गत प्राप्त वैयक्तिक वनहक्क धारक यांना भूमी संपादन पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना नुकसान भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ अंतर्गत कलम-३ (C) नुसार भूधारक ठरत आहेत. त्यामुळे भूधारक म्हणून अनुज्ञेय असणारे सर्व लाभाकरीता ते पात्र ठरत आहेत.” असे धोरणात्मक दिशानिर्देश देण्यात आले आहेत.

०२. दरम्यानच्या कालावधीत, “अनुसूचित जमाती व इतर पारंपारिक व वन निवासी (वनहक्काची मान्यता) अधिनियम, २००६ व नियम- २०१२ च्या राज्यातील अंमलबजावणीच्या” अनुषंगाने शासन निर्णय दि.२४.०३.२०२३ अन्वये गठीत मा.मंत्री, महसूल यांच्या अध्यक्षतेखालील

अभ्यास समितीची दि.१६.०५.२०२३ रोजीच्या बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीमध्ये वन पट्टेधारकांना भूसंपादनाचा मोबदला/नुकसान भरपाईची रक्कम देताना अडचणी येत असल्याबाबतची चर्चा झाली. सदर बैठकीतील चर्चेच्या अनुषंगाने मा. मंत्री (महसूल) यांनी दिलेल्या निर्देशाबाबत या बैठकीचे इतिवृत्त निर्गमित करण्यात आले आहे. सदर इतिवृत्तामध्ये विषयाधीन मुद्यांसंदर्भात पुढीलप्रमाणे निर्देश दिलेले आहेत:-

“सदर शासन पत्र दि.८.०३.२०२३ च्या अनुषंगाने पुढील सविस्तर मार्गदर्शक सूचना (जसे की, मोबदला कसा व किती द्यावा वगैरे) महसूल व वन विभागाने निर्गमित कराव्यात” असे निर्देशित करण्यात आले. त्यानुषंगाने, सर्वकष विचारविनिमय करून उपरोक्त विषयासंदर्भात क्षेत्रीय महसूली अधिकारी व प्राधिकारी यांना वैयक्तिक वनहक्क धारक यांनी धारण केलेल्या वनपट्ट्यांच्या जमिनी संपादित करताना देय होणाऱ्या नुकसान भरपाई संदर्भात दिशा निर्देश देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक :-

राज्यातील विविध प्रकल्पाकरीता भूमी संपादन पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना नुकसान भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ अन्वये वनहक्क धारकांच्या, वनपट्ट्यांच्या जमिनी संपादित करताना, त्यांना द्यावयाच्या नुकसान भरपाई व अन्य देय लाभ यासंदर्भात सर्व संबंधित क्षेत्रीय महसूली अधिकारी, प्राधिकारी यांना याद्वारे पुढीलप्रमाणे दिशा निर्देश देण्यात येत आहेत:-

१. अनुसूचित जमाती व अन्य पारंपारिक व वन निवासी (वन हक्क मान्यता) अधिनियम, २००६ अंतर्गत प्राप्त वैयक्तिक वनहक्क धारक यांना भूमी संपादन पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना नुकसान भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ अंतर्गत कलम-३ (C) नुसार “भूधारक” ठरत आहेत. त्यामुळे “भूधारक” म्हणून अनुज्ञेय असणारे सर्व लाभाकरीता ते पात्र ठरत आहेत.
२. ज्याअर्थी, भूसंपादन अधिनियमानुसार भूधारकास त्याच्या संपादित होणाऱ्या जमिनीपोटी मिळणारी नुकसानभरपाईची रक्कम तसेच अन्य पुनर्वसन विषयक व पुनर्वसाहत विषयक लाभ अनुज्ञेय ठरतात. आणि ज्याअर्थी, वैयक्तिक वनहक्क धारक यांना भूधारक म्हणून मान्यता देण्याबाबत शासनाकडून स्पष्टता करण्यात आली आहे. त्याअर्थी, वैयक्तिक वनहक्क धारकांनी अनुसूचित जमाती व अन्य पारंपारिक व वन निवासी (वन हक्क मान्यता) अधिनियम, २००६ अंतर्गत धारण केलेल्या जमिनी भूसंपादन अधिनियमान्वये संपादित करताना भूसंपादन अधिनियमान्वये देण्यात येणारी नुकसान भरपाईची रक्कम व अन्य पुनर्वसन व पुनर्वसाहत विषयक लाभ देण्यात यावेत.

०२. सदर आदेशाची तात्काळ अंमलबजावणी करण्यात यावी.

०३. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आलेले असून त्याचा संकेतांक क्र २०२३०९२६१७४९०६६७१९ असा आहे. सदर आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने,

(माणिक ढमाले)

कार्यासन अधिकारी, महसूल व वन विभाग

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे अ.मु.स., मुख्यमंत्री सचिवालय, मुंबई
३. मा.उप मुख्यमंत्री (गृह व जलसंपदा) यांचे सचिव उप मुख्यमंत्री कार्यालय, मुंबई
४. मा.उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे प्रधान सचिव, उप मुख्यमंत्री कार्यालय, मुंबई
५. मा.मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. मा.मंत्री (आदिवासी विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
७. सर्व मा.मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
८. मा.मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
९. सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
१०. अ.मु.स. (मदत व पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहायक, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
११. अपर मुख्य सचिव (वित्त) यांचे स्वीय सहायक, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१२. प्रधान सचिव (नियोजन) यांचे स्वीय सहायक, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. प्रधान सचिव (जलसंपदा) यांचे स्वीय सहायक, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४. अपर मुख्य सचिव (महसूल) यांचे स्वीय सहायक, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१५. प्रधान सचिव (वने, भूसंपादन) यांचे स्वीय सहायक, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१६. उप सचिव (भूसंपादन) यांचे स्वीय सहायक, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१७. व्यवस्थापकीय संचालक सिडको, सिडकोभवन, सि.बी.डी. बेलापूर, नवी मुंबई
१८. मा.महानगर आयुक्त, मुंबई महानगर प्रदेश विकास प्राधिकरण, मुंबई
१९. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई
२०. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ, मुंबई
२१. सर्व विभागीय आयुक्त
२२. सर्व जिल्हाधिकारी

२३. प्रादेशिक अधिकारी, मुंबई, महाराष्ट्र, भारतीय राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, प्रादेशिक कार्यालय, नवी मुंबई.
२५. प्रादेशिक अधिकारी, भारतीय राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण, नागपूर प्रादेशिक कार्यालय, नागपूर- ४४००३३
२६. महाव्यवस्थापक (भूमि व सर्वेक्षण), महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्या., मुंबई
२७. संचालक, नगर रचना, पुणे
२८. सर्व अधीक्षक अभियंता, (सार्वजनिक बांधकाम / जलसंपदा)
२९. निवडनस्ती (अ-२)